

DOBROTA, SOLIDARNOST, STROGOST I RAZNOLIKOST

Govor na dodjeli *Nagrade "Antun Barac"* u Varaždinu 5. rujna 2006.

Stanko Lasić

Gospođe i gospodo, drage kolegice, dragi kolege!

Želim prije svega zahvaliti kolegama s Katedre za noviju hrvatsku književnost koji su me predložili za ovu nagradu. Zatim i odboru Hrvatskog filološkog društva koji je prihvatio njihov prijedlog. Za mene ova nagrada ima trostruku vrijednost. Ona je čast, ona je priznanje, ona je ugodno iznenađenje. Ja se tome nisam nadao.

Sada bih, ako dopustite, rekao nekoliko riječi o katedri na kojoj sam se nalazio, s kojom sam postojano živio i na koju sam kao student došao ravno prije šezdeset godina, dakle hiljadu devetsto četrdeset šeste.

Ali, prije nego što vam predočim što je za mene značila Katedra za noviju hrvatsku književnost, želim vas upozoriti da ja nisam studirao samo kroatistiku i predmete neposredno vezanu uz nju. Kroatistika je tada bila dio jugoslavistike – njezin glavni dio, ali ipak dio – a kao takva bila je tek jedan element one "grupe" koju sam ja izabrao i upisao. Bila je to glasovita, "austrougarska", šesnaesta grupa studija, poznata po svojoj širini ili raznolikosti, s brojnim predmetima, od dva svjetska jezika preko nacionalne i svjetske povijesti do filozofije, etike, estetike i psihologije koja nam je zada-

vala posebnih problema, jer se dijelila na dva dijela – na eksperimentalnu psihologiju i “dubinsku” psihologiju, što nije bilo lako slijediti. Na taj sam način upoznao gotovo cijeli fakultet, stekao kolege s drugih grupa, slušao predavanja brojnih profesora koji ponekad nisu bili ni u kakvoj vezi s kroatistikom. S nekima od tih profesora zbližio sam se odmah i postao sugovornik sve do njihove smrti kao, na primjer, s Vladimirom Filipovićem, mojim profesorom iz “čiste” filozofije. Time hoću reći da je, u neku ruku, dobar dio fakulteta, a ne samo jedna katedra, ušao u okvir mojih interesa pa i mog rada.

U ovoj je cjelini Katedra za noviju hrvatsku književnost imala središnje mjesto. Ona je od prvog časa dobila značajku mog novog “doma”. Na toj sam katedri i kao student i kasnije kao nastavnik proveo dobar “komad” svog života. Na njoj sam postao asistent kao relativno mlad čovjek. Nju sam napustio prije trideset pet godina, u zrelim godinama, sa statusom profesora i u jednoj prilično bolnoj povijesnoj situaciji. Napuštanje nije bilo i kidanje s tim „domom“ jer se njegova prisutnost u meni nastavila. Mnogo sam godina proveo u inozemstvu. Predavao sam na raznim sveučilištima. “Svoju” katedru nisam nikada zaboravio, jer kako da zaboravim onaj krug koji je odigrao važnu ulogu u mom formiranju, možda i ne toliko u mom formiranju koliko u trajnom mrvljenju autizma ili narcizma koji nam latentno skrivaju lice Drugoga.

Možda će se činiti čudnim, ali je istinito: katedra je za mene oduvijek, od prvog časa pa do danas, ostala glas koji me je pozivao nekim vrijednostima. Raznim vrijednostima, četiri su ostale glavne ili, da tako kažem, “najvrednije” jer su me učile živjeti, misliti, raditi. Na katedri su se u ovih šezdeset godina izmijenile četiri ekipe koje su mi donijele četiri vrijednosti što ih definiram ovako: prva se zove dobrota, druga solidarnost, treća strogost, četvrta raznolikost. Drugim riječima, moj se doživljaj katedre ili moj život s katedrom (i onda kada sam bio u njoj i onda kada sam bio daleko od nje) može svesti na ove četiri vrijednosti što mi ih je ona poručivala ili koje su iz nje do mene dopirale i u mene ulazile.

Kad sam došao na fakultet, prvu je ekipu na katedri vodio profesor Antun Barac a uz njega su tu bili njegovi asistenti Milan Ratković i Emil Štampar, početkom pedesetih došao je Jure Kaštelan. Četiri profesora u teškim vremenima, za njih, za sve nas. Ne mislim sada govoriti o tome kako su oni predavali i što sam od njih naučio o hrvatskoj književnosti. O tome sam pisao, tome se ne želim vraćati. Jedno je u svemu tome neosporno: u onom tamnom vremenu ova je katedra za mene bila simbol dobrote. Barac,

naizgled kamena strogost, iza koje se krila “duša kao kruh” kako smo govorili. To se osjetilo. On je čovjeka primao na razgovor, nikada se ne žureći. Slušao je. Razmišljao. Savjetovao oprezno. I svi su ostali bili spremni pomoći, u svemu. Je li to zato što su i oni živjeli teško, pritisnuti olovom vremena, to ja ne znam. Ali znam da je k meni od njih dolazila dobrota. Ona mi je pomogla da se u tom ludom vremenu mog rasta nekako stabiliziram. Možda bez njih ne bih studij ni završio. Znali su naći prave riječi. Katedra pravih riječi, katedra dobrote.

Kada je 1955. umro profesor Barac, stvorila se posve nova katedra koju je osnovao i vodio profesor Ivo Frangeš. Oko njega formirala se malo-pomalo ekipa s četiri mlada asistenta – Šicel, Milićević, Vaupotić i ja. Temeljna vrijednost te ekipe bila je međusobna solidarnost i tolerancija. Možda bolje: tolerantna solidarnost – poštovanje drugog, obrana njegova Ja i pomoć u trenucima slabosti. Bez tolerantne solidarnosti ili solidarne tolerancije tko zna što bi od nas nastalo: tako različite osobnosti kao što bijasmo nas četiri našle su plemenit i bogat odnos te nikada nije došlo do nekih sukoba, pa čak ni do pretjeranih zavisti, nego suprotno: spremnost da se zaštiti drugoga u času njegova pada. Najviše je tome pridonio Frangeš, naš šef, da tako kažem, koji se izdvajao ljepotom, duhovitošću, vedrim humorom i iskustvom koje ga je vodilo većem smislu za mjeru nego što smo mi to posjedovali. Pa da budem iskren, do stanovitog stupnja, naravno, do kojeg se u ovakvom času i na ovakvom mjestu može biti iskren, reći ću da je solidarnost mojih kolega a posebno profesora Frangeša možda nalazila svoj najdivniji izraz baš u odnosu na mene: bio sam nesmotren, nagao, sklon čudnim sebičnostima koje nisu bile ugodne a katkada ni pristojne.

Tolerancija i međusobna solidarnost svakomu je od nas mnogo značila. To je bilo važno jer je svaki od nas tražio svoj put, nekakvu svoju vertikalnu (za svoje skrivene ili već naznačene talente) i bilo je, posebno u nekim trenucima, potrebno da se to shvati i poštuje. Mi smo to shvatili, mi smo to znali, mi smo to činili. Možda se u tome nalazi prava veličina naše tadašnje, tako lijepe, katedre. Do danas sam im svima ostao zahvalan za tu ljepotu solidarnosti, pa da budem malo sentimentalniji, priznat ću da me je ona grijala u mojim europskim osamljenostima. Na njih sam četvoricu uvijek mislio, svaki me je njihov nestanak bolno pogađao.

Na katedru je nakon nas a pod vodstvom kolege Šicela došla nova ekipa, izrasla su vrlo brzo tri nova, dinamična i samosvjesna profesora: Vinko Brešić, Cvjetko Milanja, Krešimir Nemec. Njima se je poslije priključila kolegica Julijana Matanović. Poznavao sam ih, pratio njihov rad, čitao gotovo

sve što su pisali. Oni su sada za mene, koji sam bio daleko od Zagreba, nastavljali tradiciju katedre i htio ja to ili ne, imali su, kao takovi, utjecaja na mene iako sam ja tada već nalazio (ili dovršavao) svoj zaokruženi lik (oblik) za koji sam vjerovao da može donijeti nešto novo i ostaviti trag koji će biti poticajan. Pa što su mi oni mogli donijeti što bi mi pomoglo u tom strastvenom traženju čistoće jedne posebne metodologije (koja je za mene bila i ontologija a to znači i smisao mog života)? Čime su oni mogli na mene utjecati a da ne budu čista negacija nego inspiracija? Što su mi oni govorili, kako sam ih ja čuo, ili želio čuti?

Ako je mi je Barčeva ekipa pomogla svojom dobrotom da uđem u život, ako mi je Frangešova ekipa svojom tolerantnom solidarnošću omogućila da se konsolidiram i krenem k nečem u čemu sam vidio sebe, ovu sam treću “katedarsku ekipu” doživio kao susret sa strogošću. Svako je od njih četvero bio isklesana posebnost i čvrsto (možda prečvrsto, ali to je za mene bilo korisno) čuvao svoju znanstvenu liniju i borio se za nju odbacujući tuđu lakoću i vjerujući u ispravnost svog puta. Izbijala je iz njih strogost koja me je učila kritičnosti prema onom što radim. Svaki pokušaj improvizacije (kojoj sam katkada bio sklon voleći svoje “smione” hipoteze) topio se pred strogošću koju su mi oni najavljivali. Unutar tolerantne solidarnosti nije bilo strogosti nego samo poštovanja prema drugom, što je, naravno, uvijek negativno naličje solidarnosti. Sada su došli “nesmiljeni ljudi” i upravo su mi oni bili potrebni. Možda oni takovi nisu bili, ali ja sam ih tako doživljavao. Njihova samopouzdanost, vjernost vlastitim metodama, njihova suverena želja da budu nepristrani suci (to su oni koji vole Platona, ali više vole istinu), njihova – kako mi se činilo – mladenačka lucidnost, njihove nove “post-moderne” koncepcije, i sve ostalo – sve me je to sililo da se čuvam prodavanja magle i da svoje hipoteze što bolje argumentiram, da svoju ontologiju optimalno razradim. Pisao sam svoja “kapitalna” djela, i njihova je strogost (dok sam to mukotrпно pisao) bila pretežno blagotvorna. U svakom slučaju, puno mi je značila.

A onda se na prijelazu tisućljeća pojavila na katedri mladost kojoj bih mogao biti djed, ako ne i pradjed. Polako sam ih upoznao, površno ih poznam: i kolegice Suzanu Cohu, Mašu Kolanović, Marinu Protrku i kolegu Tvrтка Vukovića. Ali i ono malo što o njima znam, zazvonilo je u mom duhu kao veliko upozorenje. Nasuprot mojoj izgrađenoj tvrđavi ontološkog strukturalizma (ne volim taj naziv, ali boljega nisam našao, što ne znači da on nije adekvatan teoretskoj zgradi ili “sistemu” što ga utjelovljuje), diže se bujnost raznolikosti. Zatvoren u svom identitetu (jer nema dovršenosti bez

identiteta, nema plodne totalizacije bez stanovitog svođenja svega na neko hipotetičko jedinstvo) doživljavam ovu novu ili “četvrtu” katedru kao protivnika. Silno dragog protivnika koji mi jedini s principom raznolikosti može pomoći da ne postanem živi mrtvac.

Osjećam da su ti mladi ljudi krcati znanjem, oni govore jednim drugim jezikom koji je meni stran, sile me da taj jezik shvatim, oni nastupaju s novim teorijama, ne jednom nego desetinom novih teorija za koje tek naslućujem što bi mi mogle dati, oni “barataju” s golemim brojem novih imena koja meni ništa ne kažu – ukratko javljaju se kao nepoznanica koju moram pokušati savladati. Kolike li vrijednosti u toj “agresiji”! Čujem sebe kako sebi govorim, pazi na te tvoje sinteze, možda su one preuske da obuhvate ovo more raznolikosti što ga ovi mladi ljudi najavljuju. Hoću li imati snage da u tom moru opstanem ili će me ono progutati? To je dilema, i ja joj se veselim i sretan sam što mi ova “četvrta” ekipa svojom raznolikošću pomaže da idem dalje, da možda i dalje budem mlad.

Evo, dakle, što je Katedra za noviju hrvatsku književnost meni dala i što za mene značila. Dala mi je vrijednosti koje nisam mogao a da ih ovdje ne spomenem: od dobrote preko solidarnosti i strogosti ona me je napokon dovela na poljanu raznolikosti. Četiri vrijednosti koje su obilježile moje životno i znanstveno putovanje. Lijepo putovanje.

Ja i njima i svima vama na tom putovanju najljepše zahvaljujem.